

РІВЕНЬ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ВИХОВАТЕЛІВ ДИТЯЧИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Завадська Т.В. Рівень самоактуалізації вихователів дитячих дошкільних закладів у процесі професійної діяльності. У статті представлені результати дослідження рівня самоактуалізації вихователів дитячих дошкільних закладів. Було виявлено, що не у всіх вихователів дослідженої групи наявні ознаки актуалізації всіх компонентів природного особистісного потенціалу, які й становлять основу самоактуалізації. За показниками «компетентності у часі», «ціннісних орієнтацій», «поглядів на природу людини», «самоповаги», «синергії», «пізнавальних потреб» визначені досить великі групи вихователів з ознаками самоактуалізації. За показниками «підтримка», «сензитивність до себе», «спонтанність», «самоприйняття», «прийняття агресії» кількість вихователів з високим рівнем самоактуалізації була значно меншою.

Ключові слова: професійна діяльність, вихователь, самоактуалізація.

Завадская Т.В. Уровень самоактуализации воспитателей детских дошкольных заведений в процессе профессиональной деятельности. В статье представлены результаты исследования уровня самоактуализации воспитателей детских дошкольных заведений. Показано, что не у всех воспитателей исследованной группы выявлены признаки актуализации всех компонентов природного личностного потенциала, которые и составляют основу самоактуализации. По показателям «компетентности во времени», «ценностных ориентаций», «взглядов на природу человека», «самоуважения», «синергии», «познавательных потребностей» определены достаточно большие группы воспитателей с признаками самоактуализации. По показателям «поддержка», «сензитивность к себе», «спонтанность», «самопринятие», «принятие агрессии» количество воспитателей с высоким уровнем самоактуализации была значительно меньшим.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, воспитатель, самоактуализация.

Постановка проблеми. Дитячий дошкільний заклад є першою ланкою в системі освіти, де у дітей розвиваються всі психологічні, фізіологічні та психофізіологічні основи дорослої людини. Формування, розкриття та розвиток потенційних можливостей дитини безпосередньо залежить від впливу дорослих, у тому числі – вихователів дошкільних навчальних закладів, від їх майстерності та професіоналізму. В індивідуальних та спільних з дорослими заняттях дитина здійснює різні види діяльності, що дає багато знань, вмінь, навичок, а головне – розвиває їх відчуття, мислення, уяву, пам'ять, увагу, волю, етичні якості, тягу до спілкування з однолітками та дорослими, виробляє навички до життя в навколишньому середовищі. Водночас вихователь відповідає за стан здоров'я дитини, несе відповідальність перед батьками за дитину під час перебування її в дитячому закладі, що створює додаткове психо-емоційне напруження.

Виховання дитини відноситься до професій типу «людина-людина». Цей вид професійної діяльності є найрозповсюдженішим, у той же час - складним та креативним, проте праця вихователів не є престижною в соціальному плані. Професія вихователя – суто жіноча, і до педагогічних здібностей вихователя - професіонала додається любов до дітей та душевна щирість. Щоб відповідати потребам сучасності, впливу інформаційного потоку вихователь повинен постійно підвищувати свій професійний рівень, самоактуалізуватися, самовдоско-

налюватися. Тільки високопрофесійний вихователь спроможний виховати творчу, допитливу дитину, і таке виховання є основою для подальшого розвитку особистості дитини в життєвому і професійному просторі. Тому актуальним було проведення комплексного дослідження особливостей професійного самоздійснення, професійної самоефективності, мотивації та рівня самоактуалізації вихователів дитячих дошкільних закладів у процесі **їх професійної діяльності**.

Вихідні передумови. В попередніх наших роботах [3, 4] були представлені результати дослідження міри професійного самоздійснення, професійної самоефективності та мотивації діяльності вихователів дошкільних навчальних закладів. Таке комплексне дослідження базувалось на підвалинах теоретичних засад О.М. Кокуна [5,6] щодо професійного самоздійснення особистості.

За результатами тестування було визначено, що більшість досліджених виявили середній та вищий за середній рівні загального професійного самоздійснення (відповідно 50,0% та 32,0%), внутрішньопрофесійного самоздійснення (відповідно 46,0% та 35,0%) та зовнішньопрофесійного самоздійснення (48,0% та 27,0%). Високий рівень загального професійного самоздійснення та її складових був визначений лише у невеличкій кількості досліджених (відповідно 9,0%, 11,0% та 8,0%). Тобто, рівень самореалізації цієї групи вихователів в інтелектуальному та духовному планах дещо вищий ніж у професійному за показниками внутрішньо- та зовнішньопрофесійного самоздійснення. Досліджена група вихователів має достатній внутрішній ресурс для високопрофесійної діяльності та самоздійснення у професійному зростанні: більшість виказала середній (21,6%) та вищий за середній (56,0%) рівні самоефективності; високий рівень самоефективності був притаманний лише 14,7%. Висока внутрішня мотивація за значеннями балів (4-5) була притаманна 93,0% осіб вибірки; висока за балами зовнішньопозитивна мотивація - 48,0% осіб; висока за балами зовнішньонегативної мотивація характеризувала 62,0%.

У процесі професійного самоздійснення також важливу роль грає самоактуалізація особистості, яка є одним із показників розвитку та самовдосконалення людини, процесу повного розгортання особистісного потенціалу, розкриття у людини того найкращого, що дано природою. Глибока, сутнісна самоактуалізація обумовлює особистісне зростання, розвиток, самоздійснення і в життєвому, і в професійному полі. Самоактуалізація відбувається зсередини, від внутрішньої природи людини, а зовнішні обставини активно впливають на самоактуалізацію, стимулюючи або пригнічуючи цей процес. Самоактуалізація є одним із основних понять гуманістичної психології, яка пропонує методологію пізнання людини, базуючись на наступних принципах: а) людина - цілісна і повинна вивчатися в її цілісності; б) кожна людина унікальна, тому аналіз окремих випадків – виправданий так само, як статистичні узагальнення; в) людина - відкрита світу, переживання людиною світу і себе в світі є головною психологічною реальністю; г) людське життя повинне розглядатися як єдиний процес становлення і буття людини; д) людина володіє потенціями до безперервного розвитку і самореалізації, які є частиною її природи; е) людина володіє певною мірою свободи від зовнішньої детермінації завдяки цінностям, якими вона ке-

рується в своєму виборі; ж) людина є активною творчою істотою [10].

Метою нашого дослідження стало виявлення рівня самоактуалізації вихователів дитячих дошкільних закладів за допомогою «Самоактуалізаційного тесту Е. Шострома (САТ)», який дозволяє оцінити особистісні орієнтації людини (ціннісного або поведінкового характеру) згідно до її уявлень та звичного способу поведінки.

Результати досліджень та обговорення. В дослідженні взяли участь 78 осіб, з яких 36 осіб – вихователі дитячих садків, 42 особи - студенти-заочники (спеціальність «Дошкільне виховання») педінституту Київського університету ім. Бориса Грінченка, що працюють у дитячих дошкільних закладах. Всі досліджені – жіночої статі, різного віку та стажу роботи. Результати наведені для всієї вибірки в цілому, тому що між групами за віком не визначено достовірних відмінностей.

За допомогою методики «Самоактуалізаційний тест Е. Шострома (САТ)» досліджувались лише тенденції процесу самоактуалізації, які характеризують досліджених в цілому, індивідуально по кожному дослідженому аналіз не проводився (індивідуально надавалися лише рекомендації стосовно стану та можливостей людини). За методикою за кожне твердження, що обрав досліджений, нараховується 1 бал. Бали у процесі обробки результатів тесту сумують за всіма шкалами та переводять у Т-бали. Вважається, що чим більше балів отримує досліджений за певною шкалою, тим сильнішим у нього є прояв властивості як компоненту самоактуалізації. Але Е. Шостром відмічав, що занадто високий бал іноді може відображати швидше бажаний, ніж реальний стан. У більшості людей, що спроможні до самоактуалізації, визначаються високі бали в межах від 55 до 70 за більшістю шкал. Оцінки в 40–45 балів та нижче характерні для особистості з низьким рівнем самоактуалізації, що може характеризувати людину як таку, що схильна до розвитку депресії, апатії, неврозу, навіть психосоматичних захворювань. Діапазон 45–55 балів складає психічну та статистичну норму [11].

Розподіл досліджених за значеннями балів показав, що за шкалою «Компетентності в часі» високі бали діапазону 55-70 були визначені лише у 30,7% вихователів (24 особи) з усієї вибірки. Це означає правильну орієнтацію людини в часі, яка розглядає його в єдності минулого, сьогоденного та майбутнього, бачить своє життя цілісним. Людина не відкладає життя на завтра, не має почуття провини з минулого, її надії пов'язані з реальними цілями сьогодення, що є ознакою особистості, яка здібна до самоактуалізації. Низький рівень самоактуалізації був визначений у 16,7% вихователів. Це означає, що людина з низьким рівнем показника або живе у минулому (турбують спогади, минулі вчинки та ін.), або у майбутньому сподівається на неможливе, будує нереальні плани чи ставить перед собою недосяжні цілі. Людина не сприймає себе такою, якою вона є насправді, що затримує її розвиток як особистості та власну самоактуалізацію.

До статистичної норми потрапили 24,3% досліджених вихователів (19 особи). 28,2% вихователів (22 особи) з групи не увійшли до зазначених груп, тому

що виказали досить високі значення балів, що за методикою трактується як помилка.

Шкала «Підтримка» або «Опора на себе». Параметр визначає спрямованість особистості на себе, спрямованість на інших, тобто, чи керується людина своїми власними цілями, переконаннями, установами та принципами, чи вона схильна до впливу зовнішніх обставин, думки інших. Особистість, що самоактуалізується (високий бал за шкалою) - це «зсередини спрямована особистість», яка має внутрішню підтримку, керується в основному внутрішніми принципами і мотивацією. Така людина мало схильна до зовнішнього впливу, вільна у виборі. Особистість у своїх вчинках спирається на власні почуття і думки, критично сприймає дію зовнішніх обставин і творчо розширює свої керівні принципи. За результатами тестування тільки 19,3% вихователів вибірки мають високий рівень показника.

Особистість із низьким рівнем самоактуалізації (низький бал за шкалою) «спрямовується зовні», тобто має зовнішню підтримку, більшою мірою схильна до впливу зовнішніх сил. Її поведінка більш орієнтована на думку інших, а не на власну, схвалення її іншими людьми для неї – вища мета. Таку людину характеризує ненаситна потреба в прихильності, в упевненості, що його люблять. Низький рівень балів був визначений для 35,9% вихователів, більшість же потрапила до «нормативної» групи (44,7%).

Наведений розподіл вихователів за значеннями показників представлений у таблиці. В таблиці також наведений розподіл досліджених за іншими шкалами – показниками рівня самоактуалізації особистості.

Таблиця 1

Розподіл досліджених вихователів за рівнем самоактуалізації за тестом Е. Шострома (САТ)

N	Шкала	низький рівень до 40 балів		норматив.рівень 45-55 балів		висок. рівень 55-70 балів		рівень ≥ 70 балів	
		осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
1	Компетентність у часі	13	16,7	19	24,3	29	30,7	22	28,2
2	Підтримка	28	35,9	35	44,7	15	19,3	-	-
3	Ціннісні орієнтації	21	26,9	19	24,4	27	34,7	11	14,2
4	Гнучкість поведінки	20	25,6	38	48,7	14	17,9	6	7,7
5	Сензитивність до себе	37	47,4	31	39,7	10	12,9	-	-
6	Спонтанність	28	35,9	31	39,8	14	17,9	5	6,4
7	Самоповага	21	26,9	19	24,4	23	29,5	15	19,2
8	Самоприйняття	29	37,2	25	32,1	20	25,6	4	5,2
9	Погляди на природу людини	13	16,7	28	35,9	24	30,8	13	16,7
10	Синергія	8	10,3	20	25,6	22	28,2	28	35,9
11	Прийняття агресії	39	50,0	20	25,6	18	23,1	1	1,3
12	Контактність	31	39,7	29	37,2	17	21,8	1	1,3
13	Пізнавальні потреби	28	35,9	19	24,4	27	34,6	4	5,2
14	Креативність	24	30,8	30	38,4	19	24,4	5	6,5

Шкала «Ціннісні орієнтації» визначає наскільки людина керується цінностями, які притаманні особистостям, що самоактуалізуються. Високий бал за шкалою – людина дотримується ідеалів, принципів, цінностей особистості, що самоактуалізується; низький бал – людина відторгає ці принципи. Високий рівень самоактуалізації був визначений для 34,7% вихователів, низький - для 26,9% (табл.).

Шкала «Гнучкість поведінки» оцінює гнучкість поведінки в різних життєвих обставинах, гнучкість використання стандартних принципів та оцінок. За показниками лише 17,9% вихователів мали високі значення балів, що свідчить про процес самоактуалізації. 25,6% вихователів мали низькі значення показника, що свідчить про певний догматизм, тобто особистість не самоактуалізується, жорстко дотримується загальних принципів. Більшість вихователів (48,7%) виявила середні стандартні значення цього показника.

Шкала «Сензитивність до себе» визначає ступінь усвідомлення людиною своїх потреб та почуттів. Висока оцінка означає високу, в порівнянні з іншими, чутливість до власних переживань і потреб. Низька оцінка припускає бездушність. Дослідженнями з'ясовано, що лише 12,9% вихователів мали високі бали, а більшість – 47,4% - низькі, що викликає занепокоєння, враховуючи специфіку професійної діяльності, а також те, що низька самоактуалізація може призвести до проявів психосоматичних розладів.

Шкала «Спонтанність» визначає здатність особистості спонтанно виражати свої почуття, бути самою собою. Висока оцінка свідчить про те, що людина схильна виражати свої почуття в діях, не обдуманих заздалегідь. Виявилось, що серед досліджених вихователів лише 17,9% мають високі бали, що свідчить про самоактуалізацію. Низький бал означає, що людина побоюється відкрито проявляти свої почуття, і таких вихователів було виявлено 35,9%.

Шкала «Самоповага» оцінює властивість людини поважати та цінити себе, якщо для цього є об'єктивні підстави; низькі бали свідчать про низьку самоповагу. У нашому дослідженні були визначено приблизно однакову кількість вихователів з ознаками високої і низької самоповаги (відповідно 29,5% та 26,9%).

Шкала «Самоприйняття» розкриває ступінь прийняття себе незалежно від оцінки своїх переваг та недоліків. Висока оцінка означає, що особистість, здатна до самоактуалізації, приймає себе такою, якою вона є, з усіма недоліками, і це слугує поштовхом до розвитку. Кількість вихователів з високими балами (25,6%) була практично на 12% нижчою від кількості вихователів з низькими значеннями показника (37,2%, див. табл.). Низькі значення вказують на елементарне нерозуміння себе, коли людина вважає, що у неї «все добре» навіть у тих випадках, коли відверто погано.

Шкала «Погляд на природу людини» оцінює розуміння людської природи, мужності та жіночності. Високий бал за цією шкалою означає, що особистість, яка самоактуалізується, вважає, що в природі людини співіснують добро і зло, безкорисливість і користолюбство, бездушність і чутливість. Низький бал за цією шкалою означає, що досліджуваний вважає людину по суті поганою, що зло - найхарактерніша властивість людської природи. Вихователів з високими ба-

лами практично в два рази більше вихователів з низькими балами - відповідно 30,8% та 16,7% осіб (табл.).

Шкала «Синергічність» дозволяє оцінити здатність особистості до цілісного сприйняття світу і людей, здатність знаходити закономірні зв'язки усіх явищ життя. Низький рівень показника означає, що життєві протиріччя сприймаються особистістю як антагоністичні, непримиренні. Такі протилежності, як робота та гра, любов та пристрасть, турбота про себе та безкорисливість не зв'язуються в єдину картину світу, особистість виявляється невротичною. Виявилось, що 28,2% вихователів мають високі значення показника, а 10,3% - низькі. Шкали «Погляди на природу людини» та «Синергічність» дуже близькі за змістом.

Шкала «Прийняття агресії» вимірює здатність людини приймати свою агресивність як природну властивість. За високого рівня самоактуалізації особистість розуміє, що агресивність - величезний ресурс енергії, яку можна спрямовувати в позитивне русло, навчитися контролювати і використовувати у власних цілях. Психологічне здоров'я не виключає почуття гніву в людини, але надає йому форму рішучості, самоствердження, самозахисту, справедливого обурення, мужності тощо [2]. За низького рівня самоактуалізації людина зазвичай намагається приховати цю якість, відмовитися від агресії, подавити її в собі. Фахівці [2] попереджають, що пригнічена агресія перетворюється на аутоагресію, яка спрямована на себе. В майбутньому пригнічена агресія може обернутися алкоголізмом, депресією, провинною, соромом і будь-якою саморуйнуючою поведінкою. Серед дослідженої групи лише 23,1% виказали високі бали, що свідчить про процес самоактуалізації, а 50,0% вихователів виявили низькі значення цього показника (табл.).

Шкала «Контактність» вимірює здатність людини встановлювати контакти з оточенням. Особистість, яка самоактуалізується, може легко і швидко вступати в контакт, при цьому її стосунки з людьми є глибокими. Вона грає значну роль у житті своїх друзів і близьких, її стосунки з людьми повні сенсу і доброзичливості. Низький загальний бал за цією шкалою означає труднощі в спілкуванні. Серед дослідженої групи вихователі з високими значеннями балів склали 21,8% , з низькими - 39,7%, що практично в два рази перевищували кількість вихователів з ознаками самоактуалізації (табл.).

Шкала «Пізнавальні потреби» висвітлює міру прагнення людини до знань про навколишній світ. Високий бал означає, що в особистості, що самоактуалізується, такі потреби розвинені, з низьким балом вони виражені дуже слабо. В даній групі досліджених вихователів з високим балом показника та низьким були визначені практично однакові – відповідно 34,6% та 35,9% (табл.).

Шкала «Креативність» характеризує творчу спрямованість особистості. Високим балам відповідає розвинена творча особистість, низьким – людина, що має слабкий творчий потенціал. У таблиці відно, що вихователів з низьким творчим потенціалом більше порівняно з вихователями з високим творчим потенціалом (відповідно 30,8% та 24,4%).

Як вже підкреслювалось, успішність професіонала, крім спеціальних знань, вмінь, навичок, пов'язана з його особистісними властивостями, прагненням до саморозвитку, самоактуалізації. Згідно з Д.О. Леонтьєвим, «розвиток особистості не завершується з надбанням автономності та самостійності. Він проходить ще довгий шлях, одним з етапів якого є досягнення самодетермінації, самоврядування, незалежності від зовнішніх спонукань; наступний етап - реалізація особистістю власних сил і здібностей; третій - подолання свого обмеженого Я та залучення до загальних глобальних цінностей...» [7]. Дослідження рівня самоактуалізації особистості дозволяє скласти індивідуальний психологічний профіль особистості, а загальний рівень розвитку особистості визначається ступенем інтеграції та актуалізації всіх компонентів природного потенціалу, що є основою процесу самоактуалізації.

Деякі дослідники здатність до самоактуалізації, її плідність пов'язують зі зрілістю особистості [9]. Саме у фазі зрілості «акме» подальше зростання особистості пов'язане з активним втіленням в життєвому просторі надбаного, саме на цій фазі людина стає активним суб'єктом свого життя, характеризується як плідна особистість, здатна до самоактуалізації.

З наведених даних витікає, що не всі вихователі дослідженої групи мають ознаки самоактуалізації, високі бали показників мають лише від 12,9% до 34,7% досліджених. Високий рівень самоактуалізації вихователі дослідженої групи виявили за шкалами «компетентності у часі», «ціннісних орієнтацій», «поглядів на природу людини», «самоповаги», «пізнавальних потреб». Низькі бали, що вказують на відсутність самоактуалізації, були визначені у вихователів від 10,3% до 50,0%. Занепокоєння викликає велика група вихователів (50,0%) з низькими показниками за шкалою «прийняття агресії». Це свідчить про можливість розвитку невротичних розладів у таких вихователів, вони складають групу ризику. Середні нормативні значення балів були притаманні від 24,4% вихователів до 44,7%, що дає надію, що певна мотивація або інші чинники, бажання призведуть таких вихователів до перспективи самоактуалізації.

За думкою К.О. Абульханової-Славської, характер самовираження, самовизначення особистості в професії, формальний або творчий спосіб включення людини в професію визначають як характер професійного руху, так і життєву перспективу особистості [1, с. 141]. Професіоналізація пов'язана з природним поступальним розвитком особистості та свідомим відчуттям особистого зростання. Якщо цього не відбувається, людина стає функціонером, її свідомість розщеплюється - для роботи та для себе. Професійна діяльність відчужується від особистості, зупиняється її органічний розвиток. К.О. Абульханова-Славська відмічає, що зміна людини, її особистості не завжди відбувається як розвиток, досить часто - це своєрідна поступка обставинам [1]. Така людина потребує допомоги, щоб самоактуалізуватися, знайти своє місце в світі, у тому числі й місце у професії.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні зв'язків рівня самоактуалізації вихователів з показниками професійного самоздійснення,

самоефективності та мотивації, що й створює певну систему забезпечення високої ефективності професіоналізму людини.

За результатами наших досліджень були зроблені наступні **висновки**. Не всі вихователі дослідженої групи, що включені в професійну діяльність, виказали актуалізацію всіх компонентів природного особистісного потенціалу, які й складають основу самоактуалізації. За показниками «компетентності у часі», «ціннісних орієнтацій», «поглядів на природу людини», «самоповаги», «синергії», «пізнавальних потреб» визначені досить великі групи вихователів з ознаками самоактуалізації. За показниками «підтримка», «сензитивність до себе», «спонтанність», «самоприйняття», «прийняття агресії» кількість вихователів з високим рівнем самоактуалізації була значно меншою. Отримані результати підтверджують висловлення О.І.Моткова: «Людина повинна стати настільки гармонійною, наскільки вона може стати» [8].

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Жизненные перспективы личности / К.А. Абульханова-Славская // Психология и образ жизни личности.- М. - 1997. - 260 с.
2. Гридасов А., Кокурина Д., Рассказова Н. Агрессия невротической и аутентичной личности - [Электронный ресурс] - <http://thesolution.ru/agressiya-nevroticheskoy-i-autentichnoy-lichnosti/>.
3. Завадська Т.В. До питання професійного самоздійснення вихователя дошкільного навчального закладу / Т.В. Завадська // Materialy X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji “Europejska nauka XXI powieka – 2014”- Vol. 22. Psychologia i socjologia.: Przemysl: Nauka i studia. -2014. – p. 44-50.
4. Завадська Т.В. Професійне самоздійснення вихователів дитячих дошкільних закладів / Т.В. Завадська //Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. - 2014. - Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Випуск 14. - К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. — с. 70-81.
5. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія / О.М. Кокун. - К.: ДП Інформ.-аналіт. Агенство. - 2012. - 200 с.
6. Кокун О.М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 9. – С. 1 – 5.
7. Леонтьев Д. А. Очерк психологии личности / Д. А. Леонтьев - М.: Смысл. - 1997. - 167с.
8. Мотков О.И. О парадоксах процесса самоактуализации личности / О.И. Мотков //Магистр. – 1995. - № 6. - с. 84 – 95. – [Электронный ресурс] - [psychology.rsuh.ru/archive/motarticle22.doc].
9. Рябина З. И., Некрасов С. Д., Луценко Е. В. Личность и профессия: проблема самоактуализации/ З.И. Рябина, С.Д. Некрасов, Е.В. Луценко //

Психологические проблемы самореализации личности. – Краснодар. - 1997. - С. 47-90.

10. Хьел Л., Зинглер Д. Основные положения, исследования и применения теории личности /Л. Хьел, Д.Зинглер – Харьков. - 1997. - 144с.
11. [Электронный ресурс] <http://psycabi.net/testy/226-uroven-samoaktualizatsii-lichnosti-test-sat-voprosnik-samoal#ixzz3jTpclnDp>.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Abul'hanova-Slavskaya K.A. Jiznenie perspektivi lichnosti / K.A. Abul'hanova-Slavskaya // Psychologia I obraz jizni lichnosti. - M. - 1997. - 260s.
2. Gridasov A., Cocurina D., Rasskazova N. Агрессия невротической и аутентичной личности - [Электронный ресурс] - <http://thesolution.ru/agressiya-nevroticheskoy-i-autentichnoy-lichnosti/>.
3. Zavadzka T.V. Do pitannya profesiynogo samozdiysnennya vihovatelya doshkil'nogo navchal'nogo zakladu / T.V. Zavadzka // Materialy X Miedzynarodowej naukow-praktycznej konferencji "Europejska nauka XXI powieka – 2014"- Vol. 22. Psychologia i socjologia.: Przemysl: Nauka i studia. - 2014. – S. 44-50.
4. Zavadzka T.V. Profesiyne samozdiysnennya vihovateliv doshkil'nih navchal'nih zakladiv /T.V. Zavadzka //Aktual'ni problemi psychologii: Zbirnik naukovich prac' Institutu psychologii imeni G.S.Kostyuka NAPN Ukraini - 2014. - Tom V: Psychophysiologya. Psychologia pracj. Eksperimental'na psychologia. – vipusk 14. - K.: DP «Informaciyno-analitichne agentstvo», 2014. – S. 70-81.
5. Kokun O.M. Psychologija profesijnogo stanovlennja suchasnogo fahivcja: Monografija / O.M. Kokun. – K.: DP Inform.-analit. agenstvo, 2012. – 200 s.
6. Kokun O.M. Zhyttjeve ta profesijne samozdiysnennja jak predmet doslidzhennja suchasnoi psychologii' / O.M. Kokun // Praktychna psychologija ta social'na robot. – 2013. – № 9. – S. 1 – 5.
7. Leont'ev D.A. Oчерk psychologii lichnosti / D. A. Leont'ev - M.: Smisl. – 1997. – 167 s.
8. Motkov O.I. O paradoksah processa samoaktualizacii lichnosti / O.I. Motkov //Magistr. – 1995. - № 6. - S. 84 – 95. – [Electroniy resurs] - [psychology.rsuhr.ru/archive/motarticle22.doc].
9. Ryabinina Z.I., Nekrasov S.D., Lucenko E.V. Lichnost' I professiya: problema samoaktualizacii/ Z.I. Ryabinina, S.D. Nekrasov, E.V. Lucenko// Psychologicheskie problem samorealizacii lichnosti. – Krasnodar. - 1997. - S. 47-90.
10. H'el L., Zingler D. Osnovnie polozenia, issledovania i primenenia teorii lichnosti / L. H'el, D. Zingler – Har'kov. - 1997. – 144 s.
11. [Electroniy resurs] <http://psycabi.net/testy/226-uroven-samoaktualizatsii-lichnosti-test-sat-voprosnik-samoal#ixzz3jTpclnDp>.

Zavadzka T.V. A level of self-actualization of tutors of child's preschool is in the process of professional activity. Self-Actualization of personality plays an important role in the process of professional self-realization. It is the index of development and self-perfection of human, open-

ing, for a man the best, that it is given nature. Deep self-actualization stimulates personality growth, development, realization, both in the vital and in professional field.

The level of self-actualization was probed by the method of «Samoaktualizaciyniy test of E. Shostroma (SAT)». 78 tutors of child's preschool - women different age and to experience - took part in testing.

It was found out, that not all tutors of investigated group are characterized self-actualization of all of the parts of own potential, which self-actualization consists of. The high marks of indexes testify to self-actualization of personality. Such marks expressed only part of educators – from 12,9% to 34,7%. It is indexes after the scales of «competence in time», «valued orientations», «looks, on nature of man», «self-esteem», «cognitive necessities». Low marks which specify on absence of self-actualization were certain for tutors from 10,3% to 50,0%. It is indexes of scales «support», «sensitivity to itself», «spontaneity», «self-acceptance», «acceptance of aggression». A group of tutors (50,0%) with low indexes after a scale «acceptance of aggression» are defined. It testifies to possibility of development of neurological disorders for such ertors, they make a risk group. The mean normative values of marks were inherent from 24,4% to 44,7% tutors . This fact gives a hope, that certain motivation or other factors, desire, will bring such educators over to the prospect of self-actualization.

Key words: professional activity, tutor, self-actualization.

УДК: 159.938

Кокун О.М.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНО-ЕМПІРИЧНІ ОСНОВИ

Кокун О.М. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості: концептуально-емпіричні основи. В статті викладено основні положення *концепції психофізіологічних закономірностей професійного самоздійснення особистості*. Концепція містить шість складових: 1) обґрунтування актуальності проблеми професійного самоздійснення особистості; 2) визначення та змістовне розкриття ключових понять; 3) принципи дослідження професійного самоздійснення особистості; 4) специфічні психофізіологічні засади вивчення професійного самоздійснення фахівця; 5) загальні закономірності професійного самоздійснення фахівця; 6) психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення фахівця.

Ключові слова: самоздійснення, професійне самоздійснення, професійне становлення, ознаки самоздійснення, фахівці.

Кокун О.М. Психофизиологические закономерности профессионального самоосуществления личности: концептуально-эмпирические основы. В статье изложены основные положения концепции психофизиологических закономерностей профессионального самоосуществления личности. Концепция содержит шесть составляющих: 1) обоснование актуальности проблемы профессионального самоосуществления личности; 2) определение и содержательное раскрытие ключевых понятий; 3) принципы исследования профессионального самоосуществления личности; 4) специфические психофизиологические основы изучения профессионального самоосуществления личности; 5) общие закономерности профессионального самоосуществления личности; 6) психофизиологические закономерности профессионального самоосуществления личности.

Ключевые слова: самоосуществление, профессиональное самоосуществление, профессиональное становление, признаки самоосуществления, специалисты.

Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2015. – Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Випуск 15. – 284 с.

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор
С.Д. Максименко

Заступник головного редактора: дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **Н.В. Чепелева**.

Відповідальні секретарі: канд. психол. наук, ст.н.с. **Н.В. Слободяник** (друкована версія), канд. психол. наук, ст.н.с. **О.Л. Вернік** (електронна версія).

Редакційна колегія:

Моляко В.О., дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Балл Г.О.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Карамушка Л.М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Смутьсон М.Л.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Кокун О.М.**, доктор психол. наук, професор; **Максимова Н.Ю.**, доктор психол. наук, професор; **Москаленко В.В.**, доктор філос. наук, професор; **Піроженко Т.О.**, доктор психол. наук, професор; **Швалб Ю.М.**, доктор психол. наук, професор; **Музика О.Л.**, канд. психол. наук, професор; **Кісарчук З.Г.**, канд. психол. наук, ст.н.с.; **Терещук А.Д.**, канд. психол. наук, ст.н.с.

Члени міжнародної редакційної колегії:

Антон Фабіан, професор, доктор габілітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словаччина); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Польща); **Євген Глива**, професор, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, (Австралія); **Роман Трач**, професор, доктор філософських наук, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім. Зігмунда Фрейда (Австрія).

Редакційна рада тому: **Кружева Т.В.** (відповідальний редактор тому), канд. психол. наук, доцент; **Клименко В.В.** доктор психол. наук, професор; **Корніяка О.М.** доктор психол. наук, ст.н.с.; **Малхазов О.Р.** доктор психол. наук, професор; **Завадська Т.В.** канд. біол. наук, ст.н.с.; **Савченко Т.Л.** (відповідальний секретар тому).

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
(протокол № 10 від 22.10.2015 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011*

*Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України в галузі психологічних наук
(Наказ МОН України № 1021 від 7.10.2015 р.)*

З М І С Т

<i>Болотнікова І.В.</i> Особливості та чинники професійного самоздійснення працівників профспілок.	3
<i>ВусВ.І.</i> Соціальне здоров'я дошкільників у контексті педагогічних принципів К.Д. Ушинського.	13
<i>Гуменюк Г.В.</i> Дослідження особливостей прояву психофізіологічних характеристик на динаміку професійного самоздійснення... ..	23
<i>Дзвоник Г.П.</i> Вирішення психологічних проблем в комерційних організаціях для забезпечення професійного самоздійснення менеджерів.....	33
<i>Дубчак Г. М.</i> Сравнительный анализ стрессоустойчивости будущих специалистов социомических профессий	43
<i>Завадська Т.В.</i> Рівень самоактуалізації вихователів дитячих дошкільних закладів у процесі професійної діяльності.....	51
<i>Кокун О.М.</i> . Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості: концептуально-емпіричні основи... ..	60
<i>Корніяка О.М.</i> Комунікативний аспект професійного самоздійснення викладача вищої школи.	71
<i>Кравчук С.М.</i> Професійна самореалізація особистості як соціально-психологічний феномен.....	82
<i>Кружева Т.В.</i> Деякі особливості професійного самоздійснення науковців..	92
<i>Лазуренко О.О.</i> Експериментальне дослідження психологічних особливостей емоційної компетентності майбутнього лікаря.....	106
<i>Лотоцька-Голуб Л. Л.</i> Психологічні причини та наслідки прояву синдрому емоційного вигорання у професійній діяльності лікарів.	114
<i>Макаренко О. М., Андрейчева А. О.</i> Методичний підхід до вивчення процесу переживання особистістю емоційного стресу.....	123
<i>Макаренко О.М., Ходос О.С.</i> Специфіка прояву стресу у військовому середовищі.....	133
<i>Малхазов О. Р., Осипенко С. П.</i> Метод диференціації часових рядів рухової діяльності.	139
<i>Панасенко Н.М.</i> Особливості професійного самоздійснення хірурга.....	166
<i>Панасенко Н.М., Войтович М.В.</i> Профілактика професійної деформації практичних психологів системи середньої освіти.....	176
<i>Петренко І.В.</i> Дослідження процесу діалогічної партиципації у просторі освіти.....	183
<i>Поладко Г.О.</i> Дослідження процесу адаптації у пацієнтів з феохромоцитомною дисфункцією	190
<i>Притула О.А.</i> Мотивація до досягнення успіху та мотивація до уникнення невдач як основні мотиви професійної діяльності кризисменджерів.....	201
<i>Савченко Т.Л.</i> Психофізіологічні особливості професійного самоздійснення вчителів-предметників.	209

<i>Серьогін Ю.В.</i> Виклик часу: Основні напрямки військового виховання молоді в Україні.....	217
<i>Хміляр О.Ф., Черевичний С.В.</i> Психологія прийняття рішення командиром: від амбівалентності до символічної регуляції поведінки.	224
<i>Ходос О.С.</i> Складові процесу адаптації військовослужбовців до військової служби.	232
<i>Цавалюк Т.О.</i> Інтелектуальні почуття молодших школярів: теоретико-методологічне дослідження.....	242
<i>Чайка Г.В.</i> Особливості ціннісних орієнтацій гравців, які надають перевагу різним типам комп'ютерних ігор.	249
<i>Чудакова О.М.</i> Креативність особистості: формально-динамічна її передумова та показники.....	260
<i>Шмаргун В.М., Шмаргун М.І.</i> Інваріантність та концептуальність функціональних систем психічного розвитку.	268
Відомості про авторів.....	277

CONTENTS

<i>Bolotnikova I.V.</i> Bolotnikova I.V.Features and factors of professional self-fulfilment of trade-union employees.....	3
<i>Vus V.I.</i> Public health of preschoolers in the context of pedagogical basis of K.D. Ushinsky.....	13
<i>Humenyuk H.V.</i> The study of features of psychophysiological characteristic manifestations in the dynamics of professional self-fulfilment. ...	23
<i>Dzvonyk G. P.</i> Solution of the psychological problems in commercial organizations to guarantee managers' their profesional self-realization..	33
<i>Dubchak H.M.</i> Comparative analysis of stress resistance of different sociometric professions.....	43
<i>Zavadska T.V.</i> A level of self-actualization of tutors of child's preschool is in the process of professional activity.....	51
<i>Kokun O.M.</i> Psychophysiological objective laws of person's professional self-fulfilment: conceptual and empirical basis.	60
<i>Korniyaka O.M.</i> Communicative aspect of professional self-fulfilment of a higher school lecturer.	71
<i>Kravchuk S.M.</i> Professional self-realization of personality as socio-psychological phenomena.....	82
<i>Krujeva T.V.</i> Self-fulfilment: the system of concepts.....	92
<i>Lazurenko O.O.</i> Experimental study of psychological characteristics of future doctor's emotional competence.	106